

ואני תפילתי

להתחבר לעצמי • להתחבר לבוראי • שעה של חוויה

יוצא ע"י מכון "עוצמה של קשר" בראשות: הרב דוד אנפולסקי שליט"א • הרב יוסף חיים אלבוים שליט"א • בנשיאות הגאון הגדול רבי ישראל גנס שליט"א

התפילה

בראי ההיסטוריה

מאת הרב ישראל גולדוסר נערך ע"י המערכת

זמן של מצוקה – זמן של תודה

אנחנו נמצאים כעת בתוך זמן של מצוקה. זמן של תפילה. זמן שצריכים בו לאחוז בספר התהילים ולהתפלל לה', אבל יחד עם זה – חייבים להודות, פשוט לצאת מהכלים נוכח מה שקורה סביבנו.

אז מחד – אי אפשר לחגוג. הלב חצוי. יש כל כך הרבה יהודים שסובלים. נהרגו בארץ השבוע יותר מעשרה יהודים השם ייקום דמם, ויביא נחמות, וימחה דמעה מעל כל פנים.

ומאידך – אי אפשר לשתוק. חייבים להודות. אני לא רוצה שיום אחד ישאלו אותנו:

"רגע... וכשקרו כל הניסים האלו – מה עשיתם? ואז נגיד: "אה... היינו עסוקים בענייננו... התעניינו בחדשות... שמענו אזעקות... היו טילים... ראינו יירוטים..." כלנו נרצה לענות: אנחנו היינו חלק מכריע במאמץ במלחמת!!

כל מי שמכיר קצת היסטוריה יודע שהמלחמה האמיתית מתנהלת תמיד מאחורי הקלעים, אם תשאל אדם מן השורה: כיצד מתנהלת מלחמה, ומה מביא את הנצחון בסופו של יום? הוא יגיד לך: שהכל מוכרע בשדה הקרב תחת אש, ולכן זה תלוי בעיקר בריבוי החיילים וכמות התחמושת, כי מה שלא הולך בכח – הולך בעוד יותר כח... אך האמת הפשוטה היא, שהמערכה האמיתית והמכריעה מתנהלת בדרך כלל הרחק משדה הקרב, והיא "מלחמת המוחות" של הריגול, ניתוח נתוני האויב והשטח, ותכנון מתוחכם של כל המערכה מראש. מלחמת העולם השנייה, בתור משל, הוכרעה ע"י חבורת מדענים מעובדים שפיתחו את פצצת האטום.

בעצם זהו מקרא מפורש (קהלת ט) שמלך גדול בא עם צבא אדיר לכבוש עיר קטנה, ואיש בודד הצליח למלט אותה בחכמותו.

כולנו הרי מאמינים שכל הפעולות הגשמיות הם רק תוצאה של מערכת רוחנית, וכאשר אומה מנצחת את חברתה, זאת תוצאה של המלחמה שהתנהלה בשמים בין שרי מעלה וכמו שכתוב (ישעיה כד כא) "פקוד ה' על צבא המרום במרום וכו' מלחמתם מושתתת על טענות רוחניות, כמו מי יתרום ויקדם יותר את תיקון העולם וגילוי יחודו ית' וכדו'.

התפילה בראי הפרשה

ממשנתו של בעל ההילולא בעל המאור ושמש זיע"א

אריות שקוראים ק"ש שעל המטה ובכך טורף כל המזיקים. כותב המהר"ל (בגור אריה שם) "אין לפרש כמשמעו, שהם גבורים כל כך כארי וכלביא, דאם כן יאמר 'הן עם כלביא וכארי', אלא גבורת 'קום' ו'יתנשא', שזה גבורה להתרומם מהחומריות, כי בתפילה, בתורה והמצוות פועל פעולה אלהית נפלאה, שזו הגבורה האמיתית וקרובים מאוד דברי רז"ל (תנחומא כאן יד) לפשוטו של מקרא, למי שמבין דבריהם האמתיים"

ואכן שני היסודות אלו התבארו הרבה בדברי רבותינו:

בגודל חשיבות ק"ש שעל המיטה הביא הגרש"ד פינקוס שבספר הכוונות של האר"י הקדוש כתוב שכדי להבין את הכוונות של ראש השנה יש לעיין בכוונות של ק"ש על המיטה (עיין דרוש ר"ה דרוש ג) ואילו בכוונות של ק"ש על המיטה הוא כותב שכדי להבין כראוי יש לעיין בכוונות של ר"ה (עיין דרוש הלילה דרוש ד) הרי שקריאת שמע שעל המיטה וראש השנה סוגיה אחת היא, זאת מסיים הרב פינקוס: "אם הולכים לישון כמו אריה ניתן לקום כמו אריה, אבל אם הולכים לישון כמו חמור אי אפשר לקום כמו אריה. האופן היחיד בו ניתן להשכים ולהתגבר כארי הוא ע"י שהולכים לישון כארי. וכן לגבי הקימה בבוקר מתוך קבלת עול כתבו הש"ה (שערי האותיות) "כשהאדם עומד ממשות אל יעסוק בשום עסק ולא ידבר וכו' רק יחשוב בבוא עולם במחשבה דבוקה" ובעבודת הקודש להחיד"א (מורה באצבע ס' ג' אות ס"ג) "דיבור ראשון לכבוד קונו, ולא ימשך בדיבורים עם בני ביתו קודם שיברך ויתפלל". וגם יש בזה סגולה גדולה להצלחה כמו שאמר מרנא הגר"ח מוולאזין (כתר ראש) "בדוק ומנוסה, כשישכים אדם בבוקר, ויקבל עליו ביום ההוא עול תורה באמת ובלב תמים, היינו שיגמור בלבו שלא ישמע לשום דבר, ולא יבטלנו שום טרדא, אז יסורו ממנו הבטולים, ובוודאי יצליח ביום ההוא בתורה, וכפי תוקף קבלת עול התורה בבוקר, וכפי חיזוק ההסכמה כן יעזרוהו ה' בו ביום וכן יסורו הטרדות ממנו".

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בראיכם אל הארץ אשר אני וגו'. ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן פן תרימו אותה. מראשית ערסתים תתנו לה' תרומה לדתיםכם.

בפסוקים אלו ישנם כאן הרבה כפילויות לשון, ראשית עריסותכם, תרומה, תרימו, המגלה המאור ושמש:

שאם האדם רוצה להכנס כראוי אל עבודת התפילה (זהו גבאכם אל הארץ כי כשמקבל עליו עול מלכות שמים ממליכו על הארץ). צריך לדעת שזה מתחיל מהלילה כאשר האדם הולך לישון על מטתו. וזהו ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה, כי 'ערסתכם' מלשון (שיר השירים א טז) אף ערשנו רעננה, וזאת כאשר חלה תרימו (חלה לשון 'תפילה', כמו (שמות לב יא) ויחל) דהיינו שיתפלל "קריאת שמע שעל המטה" וימסור נפשו בפקדון להש"ת, כשאומר (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי, ויכוין להפקיד רוחו ונשמתו בתוך שאר נשמות ישראל, כדי שיהיה לו למחר השגות חדשות (כידוע באריכות מזהר והספה"ק) ובזה על ידי החלה – תרימו תרומה מרים גם כן השינה שיהיה גם כן קודש. וקדושתה תהיה כ'קדושת התפילה', וזהו – כתרומת גרן (ל' תפילה שהיא בגרון) פן תרימו אותה. ובפסוק השני מדבר על הבוקר: מראשית ערסתים תתנו לך.

תיכף שתקומו ממשנתכם בבוקר בבוקר צריך תחילה לקבל עול מלכות שמים ולהתפלל. והתפילה תהיה על כל ישראל שיהיו בריאים ויהיו להם כל טוב, כמו שהיה נוהג הרב הקדוש איש אלקים המנוח מו"ה משולם זושא (מאנפולי) זצוק"ל שהיה אומר בבוקר בבוקר תיכף בקומו ממשות 'צפרא טבא על כל ישראל', וברכות ותפילות בעדם. וזהו תתנו לך תרומה לדתיםכם, דהיינו בעד כל הדורות ישראל שירומם וינשאו עד למעלה למעלה. עכ"ד הקדושים.

ובאמת שני יסודות אלו חז"ל דרשוהו יחד מהפס' (במדבר כג כד) הן עם כלביא יקום וכלביא יתנשא לא יפגע עד לאכל טרף ודם חללים ישתה שקמים מהשינה כאריות ותיכף ומיד מתפללים, ובכך יצילים מכל אויביהם. וגם הולכים לישון כמו

"ראשית" ערכתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן פן תרימו אתה"

(במדבר טו, כ)

במלחמת יום הכיפורים - היה נראה אחרי יום - שטנקים שלהם אוטוטי בירושלים, הכל נגמר זורקים אותנו לים, ופתאום - בתוך שלושה שבועות הכל התהפך.

ואז - מגיעה שמחת תורה תשפ"ד. אף אחד לא הבין. כול העולם שפשו עיניים. "איכה ירדוף אחד אלף..."

עובר פחות משנתיים. והנה אשר יגורנו בא, 'ראש הצוררים' המטורף מאיראן אוטוטי יחזיק פצצת אטום ביד, אחרי עשרות שנים של השקעות אדירות, ובמחיר הפסדים עצומים וכבדים לכלכלת המדינה, העיקר שיוכל להשמיד להרוג את כל היהודים רח"ל, ופתאום בלילה אחד כל זה מתמוטט, וכל העולם עומד משתאה. מה קורה פה? למה הכל תמיד כזה קיצוני?

מדידת מצבי קיצון

זה אומר דבר אחד. אנחנו בניו של מקום. ויש לנו תפקיד, 'להיות עם השם'. ממלכת כהנים וגוי קדוש! שמתאחדים יחד להמליך את ה', ולפרסם ולגלות לכל שהוא מלכנו ואנו עמו וצאן מרעיתו, להיות אלו שמקבלים את עול מלכות ה', לא מתוך כפייה, כי אם באהבה וחביבה להיות איתו תמיד ב'קשר' להתפלל אליו וליחל לו, בכל מצב ובכל הסתר שלא יבוא. והאהבה נמדדת תמיד 'במצבי קיצון' האם גם בשואה - תאמר 'אתה בחרתנו?' והאם גם בתור הזהב ברוחה ושפע כלכלי תסכים להכנע לצייוני.

ולכן גם במצבים של חטא והתדרדרות כאשר באים על ישראל עונשים קשים זה תמיד יהיה קיצוני. למה? זה מראה לנו שהכל שמיימי, כי הקב"ה דואג בזה לעורר אותנו להזכיר לנו מי אנחנו ומה תפקידנו. איננו יודעים חשבונות שמים, אך כך זה נראה שדוקא כאשר אבדה התקוה בששת הימים - באה תשועה גדולה, ולעומת זה במלחמת יום כיפור שסמכנו על כוחנו - בא השבר. ועל דרך זה בשמחת תורה לעומת פיצוח הגרעין ב"ז סיון ...

רואים בחוש איך שהקב"ה מקרב אותנו אליו, ויתכן שזה רמוז בברכת יוצר: שהקב"ה "עושה חדשות, בעל מלחמות". מה הקשר? הקב"ה עושה מלחמות אבל המטרה בכל זה היא "עושה חדשות" - המלחמות הם מזעזעות ומכינות את הלבבות, ופותחות את הפתח להתחדשות רוחנית.

עושה חדשות

ממילא 'החדשות' שעלינו לחפש - לא צריכות להיות החדשות צבאיות. "איפה נפלו טילים" וכדו' אלא לחפש את החדשות האמיתיות בתוך עצמנו לחדש ולרענן את הקשר והחיבור לה' והתחדשות מדרגתנו הרוחנית, ושל הבנה מיהו בעל המלחמות ומה שהוא פועל בעולם.

לכן אם נרצה גם אנחנו להיות באמת חלק מכריע במאמץ במלחמתי - נשקיע

ואם כך ראוי שנתעמק ונבדוק מהו באמת הכח המיוחד שלנו בעת הזאת?

ואפילו בהסתרה

אם נסתכל על המאורעות המתרחשים מול עינינו קשה שלא לזהות בהם דמיון מפליא לסיפור 'מגילת אסתר', בבואה של ממש. וזה מצלצל כל כך חזק... אותה גזירה: "להשמיד להרוג ולאבד" של מלכות פרס שהתבטלה, ושב גמולם בראשם של כל שונאינו (אסתר ט), גם היום אנו מקווים שגזירת 'להשמיד' של מלכות פרס (איראן של היום) 'התפוצצה' בפנים של שונאינו ומבקשי רעתנו. והשיבה את 'גמולם' בראשם.

מה הסוד של מגילת אסתר? זוהי תקופת 'הסתר פנים' כמו שדרשו חז"ל אסתר מן התורה מניין 'אסתר אסתר', האם זה מעלה או חיסרון? מצד אחד, כלל ישראל סובלים צרות והדרדרות רוחנית ומצד שני דוקא אז הגיעו למעלה יותר מדור מקבלי התורה - 'הדור קבלוה מאהבה' קיבלו את התורה באהבה, ועוד מגלים לנו חז"ל (חגיגה ה.) 'כל שאינו בהסתר פנים - אינו מהם'. הגדלות של כלל ישראל לחוות הסתר פנים...

מה הביא את הגזרה בימי מרדכי ואסתר, ומה הציל את עם ישראל? לאו דוקא עבירות של ממש, רק פשוט ניתוק מקשר עם השם 'ית' כמו שאמרו חז"ל "שנהנו מסעודתו של אותו רשע", המשתה היה כשר למהדרין, אבל מהותו היתה שמחה לאיד על חורבן בית המקדש, איך מתקנים את הניתוק הזה? "דברי הצומות וזעקתם" באופן קיצוני 'תענית בליל הסדר', 'צום התינוקות', וכגולת הכותרת היתה: לאחר הישועה - אחרי שנלחמו בעוצם ידם והרגו כשבעים וחמש אלף עמלקים - קבלו עליהם 'מי משתה הלל והודיה לה' ית', 'לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה מִמֶּשׁ באותה מידה כְּאֲשֹׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זֶרְעָם דְּבָרֵי הַצִּמּוֹת וְזַעֲקָתָם'. כי הכל עניין אחד, קשר ושיכות.

מלחמות - ומפללות שאין להם הסבר

והאמת שזה לא רק בפורים, כשנתבונן בהיסטוריה של כלל ישראל אנחנו רואים שהכל יוצא דופן, הכול דרסטי. הכול קיצוני. שונה לגמרי מכל אומה ולשון, ואם תרצו, דוגמא קטנה רק מעכשיו: רוסיה ואוקראינה, נלחמות כבר קרוב לשלוש שנים.

מורטים אחד לשני את הנוצות, בלי הכרעה. זה נראה שהם עוד ימשיכו כך עוד שלושים שנה - אם לא יבוא מישהו חזק שיפריד.

ואצל עם ישראל? או דוד המלך ושלמה המלך, איש תחת גפנו ותאנתו, או שסנחריב מגלה חלקים גדולים מישוראל, וכן מלכות בבל שמחריבה את הארץ.

או - שואה נוראה ומחרידה, שלא הייתה כמותה מעולם.

ואז - ניסי מלחמת ששת הימים, שכל העולם יצאו מהכלים ולא הבינו: מה קרה כאן?!

ככל היותר בתפילה והודיה. להודות, ולייחס הכל לבורא העולם. עם תפילה נרגשת לעתיד שזנכה להנצל ממבקשי רעתנו, כפי שאנו אומרים: "שומר ישראל שמו שארית ישראל - האומרים 'שמע ישראל'".

'שמע ישראל' - זהו עניין של שייכות, מצופה מאיתנו עם ישראל - שיש לנו את ה' אלוקינו, הוא מלכנו. להתכנס ולהתאסף סביבו, בהלל והודיה שעד הנה עזרנו רחמיו ולחזק את התחושה: "אנחנו עמך וצאן מרעיתך". אשרינו - מה טוב חלקנו, מה נעים

הנשמה הטמונה בברכה - מתוך ספר שירי דוד

פרשת ציצית - מתוך הפרשה

(שה"ש ב ח - ט) עכ"ל הספרי.

וביאר זאת המלבי"ם ח"ז בקיצור: "הטלית עם הציצית רומזים לאור ה' ית' אשר מלא את כל הבריאה כמו שאמרו חז"ל "מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשמלה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו", ואמרו "מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כש"ץ". וארבע כנפות הטלית הם כנגד ארבע האורות המתפשטות בכל עולם ועולם, עד שראו החוזים אורות אלו בעולם היצירה כארבע חיות נושאות את כסא הכבוד, והחיה הרביעית הוא מדת מלכות שהוא מראה תכלת, הנקראת גם כן מדת הדין, ועל זה אמר הספרי "למה נקרא שמה תכלת ע"ש שנתכלו המצרים" כי במדה זו הכה אותם כמו שדרשו על הפסוק "וה' הכה כל בכור" - "הוא ובית דינו".

ויתר המדות מצוין בגוון הלבון, ובצבע ממין הכנף, והם מורים על החסד וההשגחה, שבה מציץ מן החרכים (וזהו שאמר הספרי "למה נקרא שמה ציצית על שם שהציץ המקום על בתי אבותינו במצרים"). ע"כ תורף לשון המלבי"ם.

את אלו היסודות הכרנו ביציאת מצרים (כאמור בספרי) מידת הדין בהריגת הבכורות, ומידת החסד להציל אותנו במצרים. ואת יחודו ית' השגנו ביציאת מצרים במה ששידד את הטבע והמערכת כולה שהוא אחד. וכמו שכתוב 'למען תדע כי אין כמוי כל הארץ'.

מכיון שצריכים אנו להתבונן ביסודות אלו תמיד נצטוונו ללבוש ציצית בה אנו מודיעים ומקבלים באהבה את אלקותו הזאת ואת הנהגותיו ית' מכח יציאת מצרים. וכפי שיתבאר.

ביאור המהלך

ויאמר יי' אל משה, לאמר בזה הלשון: דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית חוּטִים (שיוצאים ומציצים מהבגד)⁴ על ארבעת פְּנֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֵתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶה בְּנוֹסָף גַּם - פֶּתִיל בְּצֹבֵעַ תְּכֵלֶת.

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית לְרֹאשׁוֹ וְהִתְבִּינְתֶּם (רש"י) ולכן, בבוקר כאשר יגיע זמן 'משיכיר בין תכלת ללבן' וְרֹאשֵׁי אֹתוֹ, 'זכירו לכם הלבן והתכלת את מלכותו ית' בחסד ודין והיחסים שלנו כ-מלך ועם, אזי תחול עליכם מצוה - וְחִכְרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי' הֵינּוּ לְהַזְכִּיר בָּהֶּם אֶת מַלְכוּתוֹ ית' ע"י קריאת שמע (ספרי), ובכך לקבל על עצמכם

גורלנו. ויחד עם זאת להתפלל לבקש מתוך הרגשת קרבה וקשר פנימי עם ה' ית' זו ההכרה שהולכת ומתבררת במהלך ה'שנה וחצי' האחרונות גם בתוך הציבור הרוח - שאנחנו סמוכים ונתונים תחת חסותו של הקב"ה. וזה מה שנותן לנו את הכוח, את האמונה, את הבטחון - גם לעבור את הרגעים הקשים, וגם לצפות לגאולה שלמה, לא רק להיושע מהאויבים הפרטיים - אלא ישועה מהגלות כולה, "תשועת עולמים", הגאולה השלמה והאמיתית, במהרה.

מלכות ה'. וזה יביא אתכם לקיים המצוות ולא להתפתות לתאוות לבבכם וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵאִים אַחֲרֵיהֶם. וכפי שביארה התורה בארוכה בפרשת 'והיה עם שמוע'.

וע"י שתעשו כן, תזכו למדרגה עליונה יותר, כי הנה התאוות המה מטים את הנפש השכלית מדרכי חיי עולם לדרכי אבדון ומוות, וע"כ אם 'לא תתור' תהיו פנויים ממחשבות הבל, ואז תפעל הנפש השכלית כראוי להכיר את גדלות ה'. וזהו שאומר: שלא תתורו - לְמַעַן תִּזְכְּרוּ אֶת גְּדֻלַּת ה' וְתִכְיֶירוּ אֶת יְיָ (וזה רמז ב'טלית'), וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי בִּירְאָה וּבְאֵהָבָה וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. דהיינו בכל הווייתנו נהיה קנויים לאלהינו. בלב אחד וללא הסתייגות - נעבוד את ה' ונהיה שלו, הווה אומר: נהיה קדושים לאלהינו, כאשר כיון השי"ת באומרו (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (ע"פ ספורנו ורש"י הירש). (וביאר בזה גם כן שנגיע לדרגה שגם בלי הציצית נזכור את כל המצוות מצד דבוקתנו בה, רש"י הירש והו"ד בהערה)

ועתה מבהיר את שורש הדברים (כפי שביארנו)

כנגד הכרה א' (פסוק לט) שה' הוא אלקינו ומלכנו, ויש לנו לעבדו כראוי, ו"לא לתור אחר לבבנו" [וזאת ע"י הציצית תכלת ולבן]. שורש הדבר הוא ביציאת מצרים ועל זה אומר: אֲנִי יי' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. דהיינו כל מטרת היציאה היא בשביל שתקבלו את תפקיד זה כמ"ש שמות ג יב "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת אֱלֹהִים עַל הָקָר הַזֶּה" ופי' האבן עזרא - (שם) "וזה לך האות - למה שלחתך להוציא את העם, שתעבדו אותי על ההר הזה, וכן וכתוב אומר: המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים (ויקרא כב, לג)", עכ"ל.

וכנגד הכרה ב' (פסוק מ) מה שיש עליכם להיות 'קדושים לאלהים' שורשו מצד היות אֲנִי יי' אֱלֹהֵיכֶם אֶמֶת ' כלומר שאלקותו ית' היא 'אמתית' היינו אינה נתלית בזולתו כלל כמו שכתוב (ירמיהו י י) "ויי' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם". כלומר שה' אלקינו הינו 'אחד' שאין עוד מלבדו, א"כ כל הבריאה כולה על כל עניניה הינה מיוחדת ועומדת למטרת הקשר בין ה' לעמו ותיקונו. וע"כ ראוי גם לנו לאהבו בכל ישותנו ללא שיוור שזוהו להיות 'קדושים לאלהים'.

1. ויותר מבואר ברבנו בחיי (במדבר לו לח) 'ובלשון החכמים נקרא 'טלית'. והוא מלשון עליו ורוממות, מלשון: (דניאל ז, ד) 'ונטילת מן ארעא'. וזה רמז להקב"ה שהוא מעולה ומרומם על הכל. ונצטוונו להתעטף בו ממה שדרשו: (ר"ה ז י א) (שמות לו, ו) 'ויעבור ה' על פניו'. אלמלא מקרא כתיב אי אפשר לאמרו כביכול מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה בסיני ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים עשה לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, עכ"ל רבנו בחיי.
2. ברבנו בחיי כאן האריך בביאור ההקבלה עם ד' החיות.
3. והאריך בזה הרמב"ן (וראה ביאורו במהדורת עוז והדר).
4. והאריך בספר הכתוב והקבלה לבאר שציצית הוא משורש 'ציץ' היינו צמח שיוצא מהאדמה. וכע"ז במנחות מא: 'אין ציצת אלא יוצא' ומשמש גם בלשון ראייה כמו ציץ הוהב שעשוי להסתכלות.
5. כמו שאמר בפרשה שניה שבשביל שלא יפתה לבבכם - ושמתם את דברי אלה על לבבכם.
6. רש"י הירש במדבר פרק טו בפסוק לו ח"ל: "מראה הציצית מזכיר לנו את ה' ואת מצוותיו. אולם תכלית אותה זכירה היא 'למען תזכרו' וגו', מלבנו פנימה נזכור את מצוות ה' ונעשה אותן - גם בלא הציצית המזכירה. בפסוק לו טל סמל הציצית הוא לגד ענינו, והרי הוא מזכיר לנו את מצוות ה' שאינן בתודעתנו באותה שעה, ומשום כך נאמר שם 'מצות ה'', ולא 'מצוות'. ואילו פסוק מ קובע תכלית חדשה: יהיה לגד ענינו - לא הסמל, אלא ה' ביחסו המיוחד אלינו - 'מצוות', והיותם קדושים לאלהים הוא ימלא את לבנו בכל עת, עד שנפעל בתודעה חיה של חובתנו; ובכל נפשנו, בכל הווייתנו ורצוננו נהיה קנויים לאלהינו. בלב אחד וללא הסתייגות נעבוד את ה' ונהיה שלו, הווה אומר: נהיה קדושים לאלהינו", עכ"ל.
7. המילה אמת אינה כתובה בתורה, ותיקנו חכמים לאמר אותה כהשלמה וביאור, וקאי גם על אני ה' אלקים וגם על אמת ויצב. ובוה ביאר המהרש"א מה שנח' (בברכות יד) אי אומר פעמים אמת וז"ל המהרש"א: "כיון דקאי אמת אדלמעלה ואדלמטה אית ליה לרבי אבהו דאומר תרי זימני אמת והיינו דחזור ואומר אמת אף בלא הפסיק ורבה אמר דאיתו חזר ואומר אמת דבחדא מהן סגי דקאי אדלמעלה ואדלמטה".
8. כ"פ הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א' ג-ד. וביאר דבריו בספר יד המלך (שם) "לא נתתיכם עצם האמת בתואר אמיתו ואמיתך בכל המקרא רק גם כן להשיב ב"ה בכבודו ובעצמו לבד, אבל לא לשום ענין אחר בעולם. משום דבעצם הסגולה היקרה ההוא של כח האמת לא יצויר כלל בשום נבוא להיות בו שום חלק ואחיהו. ומצינו דבריו רבינו אלה מכוונים אל נוסח הודאת עליו שתיקן יהושע דנאמר בו אמת מלכנו אפס וזולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. הרי דגם בהודאה זו נאמר בהדיא דכוונתו אין עוד האמור בקרא דוידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא אלהים כו', הכוונה הוא דאין עוד אמת מלבדו, עכ"ל."

התפלה בראי האקטואליה

במשנת בעל ההילולא רבי שלמה דאנה מגדולי רבני טונים

תוכניותיהם העצומות שבנו לאורך שנים כה רבות, בהשקעה אין סופית, הכל נהרס דוקא על ידי משתפי פעולה מתוכם, ומבשרם ממש. ומה באמת גרם לפה שלהם לדבר? - הפה שלנו שהתפלל ...

הלון ונסוע

איך ראוי שנתפלל כעת? בארשת חשיבות? רבונו של עולם, תראה כמה מצוות ותורה יש לנו... וכמה עוצמה צבאית, אז תעזור קצת, תדחוף... - חס ושלום. עפרא לפום האומר כן. יתר על כן למדונו חז"ל (סוטה ו) אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים עצמו כבשר.

באדיבות 'קהילות ישראל'

לחידוד דברי חז"ל אלו כותב רבנו (ענה"ת עמ' מ) שבכל התנ"ך מוזכרת המילה 'הלון' 4 פעמים, (מלא עם ו' ד' במסורה) וכולם בחומש בראשית (ח ג, ח ה, יב ט, כו יג) דבר זה בא לרמז לנו דברי חז"ל הנה"ל, שאם אדם מתפלל ב'חשיבות', ואינו משפיל עצמו, רק הלון וגדל - אז הלון נשוב תפלתו נדחית מלמעלה ושבא אליו בחזרה. אבל כשמתפלל בהכנעה הלון וחסור שמשפיל עצמו כבעל חסרונות, אז, הלון ונסוע תפלתו נוסעת ועולה למעלה, ותהיה 'נשמעת' לפניו ית'.

(מדרש שוחר טוב ט) על שר רומאי אחד ששאל את רבי אלעשה כיצד נאמר עלינו "המה יבנו ואני אהרוס" (מלאכי א) הרי כל הבנינים שבנינו עומדים וקיימים? ענה לו ר' אלעשה: בכלל לא מדובר על הריסת הבניין גשמי שבניתם אלא על 'בניין' הרעיוני, אתם יושבים מתכסים עצה, ובונים תוכנית להשמיד את היהודים, ולהפיק מכך תועלת רבה לבנות את עצמכם, והקב"ה הורס את עצתכם. אמר לו השר: אמת הדבר! ככה זה ממש קורה, בכל שנה אנו באים ומתייעצים יחד לכלות אתכם ובסוף תמיד אחד מאיתנו הורס ומסכל את התוכנית "עכ"ד המדרש.

ועל פי מדרש זה מבאר

רבנו את הפסוק באיוב (ה טו) "וַיֵּשַׁע מִתְּרָב מִפִּיָּהֶם, וַיִּמְדֵּי חֶזֶק אֶבְיֹן", והנה דרשו חז"ל שישאל 'אין כוחם אלא בפה', ועל פי זה פירוש הפסוק הוא: וַיֵּשַׁע - עם ישראל נושע מִתְּרָב, מכח פִּיָּהֶם (תפילתם), ואז מִדֵּי חֶזֶק עצמו יושע אֶבְיֹן, שדוקא אחד מהם הוא זה שייסכל את כל עצתם ויהרוס את כל תוכניתם, עכ"ד רבינו, וזה ממש מפליא לראות את זה כל כך ברור במפתחם של האיראנים, כיצד כל

מיניה וביה

שרויים אנו בעיצומה של מלחמה עם מלכות פרס, ורואים אנו ניסים גדולים ב"ה, מה מתחבא כאן מאחורי הקלעים? כשנסתכל במה שכתב רבנו בספרו לפני כ-מאה שנה, נגלה הרבה מהאקטואליה של סיון תשפ"ה ומה שמה שמאחוריה.

וכך כותב רבנו (בספרו ענה"ת עמ' נג) חז"ל מספרים לנו

אליבא דהלכתא לעינוא ולא למעשה - הרב חזקיה פורטמן

הטלית שעל הראש

(שם). ונפק"מ בין שני הדרכים - אם יש ענין דוקא בטלית או אפילו בכל כובע בעלמא מתקיים הידור זה. וכן פסק בשו"ע: "ונכון שיכסה ראשו בטלית". אמנם הרבה פוסקים חלקו על הב"י בענין זה, ובראשם הרמ"א בדרכי משה (שם) שכתב שאעפ"י ש'מצוה לשמוע אל דברי הבית יוסף ופירושיו', מ"מ אין זו כוונת העיטור, אלא להזהיר מגילוי ראש ממש בעת הברכה, עכ"ד. ומבאר הט"ז (שם): שהרי בזמנו של העיטור לא היה איסור מעיקר הדין ללכת בגילוי הראש, אלא בשעת התפילה או כשמברך ברכה, [משא"כ בזמננו שהוא איסור גמור של בחוקותיהם לא תלכו], ממילא יתכן שכוונת העיטור כפשוטה, שכאשר מתעטף בטלית צריך להקפיד שלא יגלו ראשו מגולה לגמרי, כיון שהוא בא כעת לברך על העטיפה, וכן להתחיל להתפלל, וביחוד שהטלית גורמת לפעמים ל'כיפה' ליפול, לכן הזהיר שיכסה ראשו בטלית, עכ"ד הט"ז. ולפי דבריהם אם אכן יש לו 'כיפה בראשו', אין ענין לכסות ראשו בכיסוי נוסף של הטלית גדול.

אמנם למעשה לכו"ע ראוי מאוד לכסות הראש בטלית, וכן הוא במשנה ברורה (שם ס"ק ד') שמעתיק דברי הב"י והב"ח הנ"ל שכיסוי הראש בטלית מכניע הלב ומביא לידי יראת שמים, ושיהא על ראשו מתחילת התפילה עד סופה. וכן הביא בשם האריז"ל שהיה מכסה הטלית על התפילין של ראש, אלא שהוסיף המג"א שאין לכסות התפילין לגמרי.

ועיין עוד ב'פסקי תשובות', שהביא מכמה פוסקים וצדיקים, דברים חמורים על הנוהגים להשליך טליתם לאחוריהם בשעת התפילה, ושהשר שלום מבעלזא היה מקפיד שגם בברכות השחר יהיה הראש מכוסה בטלית, עיין שם.

כידוע, הרבה מקפידים שבמשך כל התפילה, שראשם יהא מכוסה היטב בטלית גדול, אבל לעומתם, ישנם רבים שלא מקפידים כל כך, ואפילו בשעת תפילת שמונה עשרה עצמה, לפעמים בגלל הנדנדוד אם הטלית נופלת קצת מעל הראש, הם אינם טורחים להרימה מיד.

עד כמה צריכים באמת להקפיד על כיסוי הראש על ידי הטלית? ומה הדין אם המתפלל מרגיש שהכיסוי מציק לו מאיזו סיבה? והאם יש עדיפות לכיסוי הראש ע"י הטלית יותר מאשר כיסוי של כובע סתם?

המקור הקדום ביותר בפוסקים בנושא זה הוא מדברי העיטור [שהיה בן דורו של רבינו תם] המובאים בטור (או"ח סי' ח), שכתב שאף על פי שאין צריך להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים בעטיפה גמורה, אלא כדרך בני אדם, שלפעמים מתכסים בכיסוי הראש ולפעמים מתכסים בגילוי הראש, מ"מ סיים בסוף דבריו: "ומכסה ראשו שלא יהא בגילוי הראש".

השאלה היא, מהו הטעם של תוספת הקפדה זו - האם היא מצד הלכות ציצית, או מצד גילוי הראש בעלמא?

הבית יוסף (שם) נקט שלא בא העיטור להזהיר מצד גילוי הראש, שהרי לפני העיטור בודאי לא הלך בגילוי הראש ממש, אלא מדובר שראשו היה מכוסה ב'כיפה', וגם שאין זה ענין למצות ציצית.

ופירש הב"י בשתי דרכים, מדוע בכל זאת יש ענין לכסות הראש בטלית: (א) דרך צניעות להוסיף בכיסוי הראש בסודר או בטלית [מעבר ל'כיפה'], כי כיסוי כזה מכניע את הלב ומביא לידי יראת שמים, (ב) עוד צידד הב"י שאפשר שהוא מצוה מן המובחר להתכסות דוקא בטלית של מצוה, וכן הסכים הב"ח

1. והגר"א (שם ס"ב) האריך להביא על כך למעלה מעשר ראיות מרחבי חז"ל שאין האיסור מעיקר הדין, אלא רק לפני הגדולים וכן בעת התפילה - אז נכון הדבר מצד המוסר, ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ה' תמיד.

מפי בעלי ההילולא

הרה"ק רבי קלונימוס קלמן ב"ר אהרן הלוי עפשטיין בעל מאור ושמש נלב"ע א' תמוז תקפ"ז

ראה מאמר ממשנתו במדור "התפילה בראי הפרשה"

רבי שלמה ב"ר דוד דאנה מטוניס נלב"ע כ"ט בסיוון ה'תרע"ג

שלא תשתכח מיישראל ייסד בשנת תרמ"ה את ישיבת חברת התלמוד והוא בן שלושים ושמונה שנה ואכן הצליח רבי שלמה להוציא מתחת ידו רבנים וגאונים שעשה לתורה שלא תשתכח מיישראל. (מגדולי ישראל ב עמ' נד). וכל זה מכוחה של תפילה מתוך אכפתיות וכאב על המצב.

ראה עוד במשנתו במדור "התפילה בראי האקטואליה"

מיום ליום היה מתאונן ומתפלל בלב דווה על חורבן היהדות, והנה יום אחד כאשר היה מתפלל בלב דווה נכנסו אליו לפתע פתאום שני אנשים שלא מעלמא הדין, שתי דמויות של מלאכי השרת הופיעו לעיניו בהקיץ, והמה מעוררים ומעודדים אותו להתנער מן האדישות: "מה לך נרדם, קומה ועשה, ויהי ה' עמך גבור החיל" ותיכף נעלמו מעיניו. אז אזור הרב כגבר חלציו ובקנאו לתורה

רבנו היה מגדולי רבני טוניס, חיבר את ספרי 'שלמי תודה' על שו"ע, ו'שבת אחים' בהל' טריפות, וביחוד נודע לתהילה שאילמלי הוא 'נשתכחה תורה מטוניסיה' רח"ל, על ידי בתי הספר של ה'אליאנס' שעקרו את התורה מצעירי הצאן, כאשר השלטון החדש (הנציבות הצרפתית) תמך בהם בכל עוז, עד שרפו כל ידיים. רבנו, בהיותו גר בסמוך לבית הספר ובעיניו ראה את ההתנדררות

רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד ליפקוביץ נלב"ע כו סיון תשע"א

ולזכור שעומדים לפני המלך, תמה ואמר, הלא אתה אומר 'ברוך אתה', בלשון נוכח, ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר. כך גם יעץ בפרוס ראש השנה תש"ע לפני התלמידים, אודות 'קבלות' לקראת השנה החדשה, לכוון בשלוש התיבות הראשונות של ברכה ראשונה, 'ברוך אתה ה'. כך גם הסביר את מנהג חסידים הראשונים לשהות שעה אחת קודם התפילה, כי מבלי התבוננות לפני מי עומדים להתפלל, חסרה עצם התפילה.

את הקושי כי הוא רוצה בסוף לעזור לך, אלא שהוא רוצה שקודם תתפלל באמת, ולכן אל תבעט בקושי או בצרה, וזה יהיה לך צידה לדרך."

התוכן והתמונה באדיבות: הספר 'רבי מיכל יהודה'

רק תפילה?

היה תקופה שהיה מעורר ומדבר רק על נושא התפילה, וכאשר נשאל: וכי אין נושאים נוספים להתחזק בהם? ענה ואמר "אם נדמה לכם שכבר דיברנו די והותר על עבודת התפילה, הרי שאין לכם עדיין כלל השגה מהי עבודת התפילה, הלא התפילה היא המעמיד של כל מהלך עבודתו וקומתו הרוחנית של האדם למשך כל היום".

גניבת הכוונה

פעם נגנב סכום גדול מביתו, שהיה מיועד להדפסת ספרו 'מנחת יהודה'. על עצם הגניבה לא התאונן, אלא על תפילת שחרית של אותו יום שלא הצליח להתרכז בה כיאות.

להפוך לכן אדם

הדריך לכוון לשמוע חזרת הש"ץ מתוך הסידור, והפליג במעלתה גם לענינים אחרים "כי אחרי זמן ממושך בהנהגה זו, רואים תועלת על ידי זה בהרבה ענינים של זהירות וזריזות". גם ראה בהנהגה זו תשובה ותיקון לחטאי מחשבה, ויעץ לאברך אחד להתחזק בימי השובבים "להסתכל בסידור ולכוון בחזרת הש"ץ".

זרם חשמל

כתב במכתב "הנה עבודת התפילה היא מהעבודות הקשות מאד, כי מחשבות האדם זורמות במוחו כזרם החשמל ללא הפסק ובאין מפריע, וכאן האיר עינינו רבינו חיים מוולז'ין ונתן לנו עצה נפלאה, בדוק ומנוסה" והעצה היא להתפלל מתוך הכתוב, וכך היה דרכו עד אחרית ימיו ממש, שהיה מתפלל מתוך הסידור והוסיף הוא בזה, 'גם להרים קצת את הקול בנעימות, ולהוסיף ולהחזיק ולשים את האצבע על כל תיבה ותיבה שמוציאים מהפה', וכך היה נוהג.

שלוש מילים

בחור ששאלו כיצד להחזיק את הריכוז בתפילה

וצדיק בתפלתו יחיה

תפילה היא לא רק קיום של מצוה אחת, אלא זה מקיף את כל עיקר עבודתנו לבורא עולם, חלק השבחו של מקום, שהם נוטעות בלבנו כל עיקר יסוד האמונה והתכלית, שכל הנהגת החיים והמאורעות בכלל ובפרט של כל יחיד ויחיד, על ידי התפילה יש להגיע לאיזה בחינה של 'וצדיק באמונתו יחיה' שזה שורש הכל.

מבחן כניסה

רצו לפתוח חידור רק של בני עליה, אמר רבנו שלדעתו המבחן הוא האם האבא מגיע בזמן לפסוקי דמורה. לבסוף אמר שאמנם לפעמים יש אונסים, אז לכל הפחות יראו שבשבת הוא מגיע לתחילת פסוקי דמורה.

איחור לא בא בחשבון

כאשר בסוף ימיו ארגנו מנין לתפילה בביתו, והגיעו חמש דקות קודם הזמן שקבעו, ועדיין המניין לא הגיע, סבר שודאי לא יגיעו עוד, והלך לבית הכנסת.

להתפלל או לבעוט?

אחד התייעץ עמו שברצונו לעזוב את הכולל הקיים ולהתחיל לחפש כולל אחר, הדריכו הרב שישאר לפחות עד סוף הזמן, אך בתנאי שישקיע בתפילה. ואכן לבסוף התקבל לכולל שכמעט לא שייך היה להתקבל אליו.

כעבור זמן פגש את האברך ומיד כשהתחיל בשיחה עמו, אמר לו, 'נו, נכון ראית ניסים ונפלאות?', ומשאישר האברך את הענין, סיים בדבריו "עליך לדעת, שלפעמים הקב"ה מביא

סיפור מהחיים

התפללתי כל כך הרבה על הבת הגדולה, ולא הרגשתי צורך להתפלל על הבת הקטנה. שפתאום הכול התהפך. זו שלא היה לה סיכוי - נכנסה.

וזו שכבר קבלו - נתקעה בחוץ. מה עושים? אני כבר יודע, רק שבינתיים... יש כאן 'מלחמה' ואין אוטובוסים למירון.

בכל אופן אני שולח לך את הסיפור כבר עכשיו כי הסוף של הסיפור לא נצרך בשביל המסר שקיבלנו, זה יכול ללמד המון, ולא רק בקבלה למוסדות, אלא גם בניצוח מלחמות. אמן כן יהי רצון.

ק.ב.

הצלחה. ואז החלטתי שצריך להשתמש עם הנשק הכבד. נסעתי להתפלל לה' ית', במירון אצל הרשב"י, שהבת שלי בכיתה ז' תתקבל בקלות למקום, ולכיתה הכי טובה בשבילה. והנה אני חוזר לבית. ולמחרת בבוקר הטלפון מצלצל. המנהלת על הקו. "יש לי חדשות. בשביל הבת שלך בכיתה ז' נמצא מקום. בלי בעיה, בגלל משיהי שעזבה", וואו. דמעות עולות לי לעיניים. אבל אז המנהלת מוסיפה משפט נוסף. "אממ... רק מה, יש בעיה. את הבת שלך בכיתה ד' לא נצליח לקבל אותה, יש בעיה עם הרישום מול משרד החינוך"

נשארת מ-ש-ו-ת-ק. אמרתי לעצמי: תראה מה זה.

מערכת ואני תפלתי שלום וברכה. אנחנו משפחת ב. לא מזמן עברנו דירה לעיר אחרת, קיבלו אותנו בסבר פנים יפות ב"ה, אבל דאגה העיקרית שלי היתה איפה ילמדו הבנות שלי.

יש לי בת אחת בכיתה ז', אחת בכיתה ד'. שתייהן טובות לב, ומוצלחות. ביררו על המוסדות העיר, ופינו אל המוסד שהכי התאים לנו, בהנהלת המוסד ביררו ואמרו לנו שיהיה מאוד קשה לקבל את הילדה מכיתה ז', בגלל שהכיתה כבר מלאה עד אפס מקום, אבל את הילדה של כיתה ד' אפשר להכניס. חשבתי לעצמי, מה עושים? הילדה לא יכולה להישאר ככה בלי מוסד. ניסינו ללחוץ מפה ומשם, אבל ללא

סיפור לילדי החמד מפי המתנחל הנודע הרב יהודה צבי בראנדויין שליט"א

חלות של שבת

אחרי ההבדלה, נגש כל אחד אל הרבי להתברך. היו שבקשו על ילדים, על רפואה, על פרנסה. כל אחד עם הבקשה שהיתה לו בלב.

ואז, כשהרבי חזר לאכסניה הקטנה, הוא שיאל שאלה מפתיעה: "תגידו... אולי בעלת הבית יודעת למה באתי לשבת דוקא כאן?"

בעלת הבית לחשה במבוכה: "כן, כבוד הרב... אני באמת יודעת. ביום שישי, כשהכנתי את החלות שלי לשבת, יצאו לי כל כך פחות, כל כך טעימות, שהרגשתי שאני לא יכולה לתת אותן סתם ככה... אז עמדתי ליד התנור, הרמתי עינים לשמים, ובקשתי מכל הלב: 'רבנו של עולם! שלח לי איזה צדיק גדול, שיאכל מהחלות שלי!'"

הרבי חיוך חיוך של אור ואמר: "דעי לך, האמת שהיה לי מאד קשה להגיע הנה. אבל התפלה שלך... פשוט עלתה לשמים, עד פסא הכבוד. ולכן הגעתי. אבל... בפעם הבאה, תתפללי על דברים עוד יותר חשובים, על בנים צדיקים, על משפחה קדושה, על תורה ויראת שמים..."

ילדים יקרים!

אם תפלה קטנה כזאת, כשהיא יוצאת מלב, יכולה לפתח את כל השערים בשמים, ולהביא את צדיק הדור לעיר הרוחקה, אז גם אנחנו יכולים! יהי רצון שזנבה תמיד להתפלל על דברים טובים וחשובים, והתפללות יתקבלו ברצון, אמן!

אנשים פשוטים, שגם בשבת רגילה לא יוצאים מהבית, הפעם הגיעו. כלם הרגישו שמשהו מיוחד קורה.

בשבת בבקר, תפלה כמו שלהבת. אנשים הרגישו

שהלב שלהם עף לשמים. בשירים, דמעות. בדרשה, לבבות רועדים. וכל מי ששמע את דברי התורה של הרב הרגיש כאלו מלאך מדבר...

אבל שיא השבת היה בסעודה שלישית.

מה שקרה שם, לא נתן לתאר: אנשים בכזו חזון בתשובה ובקשו סליחה, קבלו על עצמם להתחזק, כולם אמרו: "אשרינו! שזכינו לשבת כזאת!"

שבת שלום לכם ילדים יקרים ומתוקים!

הסיפור שלנו קרה בעירה רחוקה ושמה טריפה. ערב שבת הגיע, השמש עומדת לשקוע, וברחובות העירה ריח של תבשילים טובים, כלם רצים ומתרוצצים:

זה מכניס את החמין, זה שוטף את הפמזטים, וזה כבר מדליק גרות שבת.

ופתאום... שמועה מפלאה מתגלגלת ברחובות כמו פדור אש בוער:

הרב הקדוש, הנועם אלימלך, הגיע לטריפל, והוא ישבת כאן את השבת!!

ילדים, תארו לעצמכם! זה כמו שפתאום הרב חיים קניבסקי יצא ל"ה היה מגיע לבית הנקנסת שלכם בלי שום הודעה מקדמת...

כל אנשי העירה פרצו בהתרגשות. כלם, זקנים וצעירים, פשוטים ותלמידי חכמים, רצו אל בית הנקנסת הגדול לראות את הצדיק ולהתפלל אותו.

הרבי עבר לפני התיבה בתפלת ערבית, והיה שם כזה אור... כזו קדושה... שאפלו הילדים הקטנים עמדו בלי לזוז. היה שם שקט, ורק הקול של הצדיק, מתוק כמו דבש, נשמע באויר.

אחרי התפלה הכריזו: הרבי יעשה "טיש" (שלחו

שבת עם שירי דבקות ודברי תורה).

ומי לא רוצה להיות בטיש של הנועם אלימלך? כל אחד לקח בים קטן מהסעודה, ורוץ לטיש. גם